

ნათია ნაცვლიშვილი
კორნელი კეკელიძის სახელობის
საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის
კოდოლოგიისა და ტექსტოლოგიის დეპარტამენტის
მეცნიერთანამშრომელი
თბილისი, საქართველო

თეოფანე კესარია-კაპადუკიელის სწავლანის ეფთვიმე ათონელისეული თარგმანი

თეზისები: კესარია-კაპადუკიის მთავარეპისკოპოს თეოფანეს სწავლანი დაცულია კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში.

მონაცემები თხზულების ავტორის შესახებ თითქმის არ მოგვეპოვება და რაც ვიცით, ყველაფერი მისი ნაშრომიდანაა ცნობილი. ბერძნულში არ იძებნება სწავლანის ორიგინალი, ამდენად, თარგმანს დედნის ფუნქცია ენიჭება.

ორიგინალის გარეშე თარგმანის ხარისხის სრულად შეფასება ვერ ხერხდება. ასეთ დროს საუბარი შესაძლებელია მხოლოდ ნათარგმნ ტექსტზე, თუ რამდენად კარგად არის ის გადმოქართულებული. განსაკუთრებულია და გადამწყვეტიც კი მთარგმნელის პროფესიონალიზმი და მხატვრული გემოვნება, რაც უტყუარად აისახება თარგმანში, განურჩევლად იმისა, რა სფეროს განეკუთვნება სათარგმნი მასალა. რაც უფრო მრავალმხრივი და დახელოვნებულია მთარგმნელი, მით მეტია გარანტია, რომ დედანი მკითხველამდე ნაკლები „დანაკარგით“ მივა. ჩვენს შემთხვევაში ასეთი ვარიანტი თავად ეფთვიმე ათონელია.

არსებობს საინტერესო ტენდენცია – მთარგმნელი ხშირად მიმართავს მის მშობლიურ ენაში არსებულ ნათარგმნი ან ორიგინალური თხზულებებიდან ციტირებას და მოიხმობს მხოლოდ მისი ენისთვის დამახასიათებელ ხატოვან სიტყვათქმებს, ანდაზებს, იდიომებსა თუ გამოსახვის სხვა მხატვრულ საშუალებებს, რითაც იგი ნათარგმნ თხზულებას შეძლებისდაგვარად აახლოვებს მშობლიურ ენასთან. ამის

გათვალისწინებით კი შესაძლოა მთარგმნელის წარმოშობა, მისი საცხოვრებელი გარემო და არეალი დადგინდეს.

საკვანძო სიტყვები: თეოფანე, სწავლანი, თარგმანი, ეფთვიმე, ათონელი

Abstract: *Teachings* by Theophanes, Archbishop of Caesarea-Kappadokia is preserved at Korneli Kekelidze National Center of Manuscripts of Georgia.

There are almost no data about the author and all we know are only from his work. No original of the *Teachings* was found in Greek and therefore, the translation has the function of original.

Without original text the translation quality cannot be fully assessed.

In such cases only the translated text can be regarded, among them, how well it is formulated in Georgia. Professionalism and creative taste of the translator is decisive, this can be undoubtedly seen in the text, irrespective of the sphere of translated material. Greater are the translator's range and skills, greater is the guarantee that the original is delivered to the readers with less "losses". In our case such guarantee is Euthymius the Athonite himself.

There is an interesting trend – the translator frequently provides the quotations from the translated or original works that exist in his native language and uses the figurative expressions, proverbs, idioms and other creative means characteristic of only his native language, thus making the translated text as close to his language as possible. Thus, the origin of the translator along with the living environment can be clarified and examined.

Keywords: Theophanes, *Teachings*, translation, Euthymius, Athonite

მსოფლიო ცივილიზაცია ქართული მწერლობის გარეშე ვერ იქნებოდა სრულყოფილი, რადგან ვერ მოხერხდებოდა საერთაშორისო ლიტერატურული პროცესების სრულად შესწავლა. საბედნიეროდ, ქართული ლიტერატურა თავისი ისტორიის მანძილზე არასოდეს ყოფილა იზოლირებული მსოფლიო კულტურისგან და უძველესი თხზულებების თარგმნა, როგორც ქართულიდან, ისე უცხოურიდან, საკმაოდ ადრე დაწყებულა. ამას ადასტურებს პირველი ქართული ლიტერატურული ძეგლები – მეხუთე-მეშვიდე საუკუნეების პალიმფსესტები ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებიდან შემორჩენილი

ფრაგმენტებით და *შუშანიკის წამება*, სადაც დაცულია უტყუარი ცნობები, რომ ჯერ კიდევ მეხუთე საუკუნეში ქართულ ენაზე ნათარგმნი ყოფილა სახარება, ფსალმუნნი და მოწამეთა წიგნები.

სტატიაში „მთარგმნელის ოსტატობისათვის“ კონსტანტინე გამსახურდია წერს:

თარგმნის ხელოვნება მწერლობის მომიჯნე სფეროა. ყოველ დროში ამ საქმეს აწარმოებდნენ თავად მწერლები, დიდზე დიდი კორიფენი სიტყვისა, ან არადა მაღალგანსწავლული მეცნიერები, რომელთაც პოეტური ნიჭი მოსდგამთ. მთარგმნელი ის გამრჯე ფუტკარი იყო, რომელსაც სხვადასხვა ენებსა და ერებს შორის მიმოჰქონდა მაღლიანი სურნელება და ანაყოფიერებდა ამა თუ იმ ნაციონალურ კულტურას. (410)

მართლაც, ქართველი მოღვაწეები უძველესი დროიდან თარგმნიდნენ სასულიერო თუ საერო ლიტერატურას ბერძნულიდან, ებრაულიდან, სომხურიდან, არაბულიდან, სპარსულიდან, სირიულიდან, კოპტურიდან და სხვა ენებიდან. მათი თარგმნის სტილი ზედმიწევნით გამოხატავდა ქართულ ხასიათს, რომელსაც ვერაფერი დააკლო უცხო ტომებთან ომებმა თუ გამუდმებით იმაზე ფიქრმა, თუ ვინ, როდის და საიდან შემოუტევდა მათ სამშობლოს. სწორედ ეს ხასიათის სილალე და თავისუფლების სიყვარული ამჩნევია თარგმანსაც, რომელიც ხშირად სულაც არ იყო ზედმიწევნითი. უფრო მეტიც, კორნელი კეკელიძის თქმით, მთარგმნელები ზოგჯერ ორიგინალი ტექსტის შეცვლასაც კი არ ერიდებოდნენ, თუ სათარგმნი თხზულების „ესა თუ ის უხერხული მაგალითი ქართველ მკითხველზე არასასიამოვნო შთაბეჭდილებას მოახდენდა, ანდა მის ზნეობრივს შეგნებას შელახავდა“ (*ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან 189*).

ცალკე განსახილველია მთარგმნელთა მიერ ტექსტთან დაკავშირებული და ტექსტთანვე (სქოლიოებსა თუ წიგნის არშიებზე) ჩანიშნული განმარტებები. ისინი თამამად შეიძლება მივიჩნიოთ ორიგინალურ, სრულყოფილ თეოლოგიურ ნაშრომებად, რომელთა ავტორებიც ხსენებული მთარგმნელები არიან.

რთული არ არის განისაზღვროს ერის ინტერესები, გემოვნება და პოტენციალი იმის მიხედვით, თუ არსებობის სხვადასხვა ეტაპზე რას თარგმნის ის. ამ მხრივ განსაკუთრებულია ქართულ-ბერძნული ურთიერთობები.

ჯერ კიდევ მეოცე საუკუნის დამდეგს გერმანელმა ისტორიკოსმა ა. ჰარნაკმა აღნიშნა: „უძველეს ხალხთა უდიდეს ბერძნულ-ქრისტიანულ ოჯახს ეკუთვნიან ქართველებიც; გამოჩნდებიან კი ჩვენში, გერმანიაში, ახალგაზრდა მეცნიერები, რომლებიც შეძლებენ შეისწავლონ ენა,

მწერლობა და ისტორია ამ ხალხისა... და ახლო გაგვაცნონ მისი საუნჯე?“ (კეკელიძე, *op. cit.* 183).

კორნელი კეკელიძეს არ აკვირვებდა უცხოელების დაინტერესება ქართული ლიტერატურით, რადგან „ქართულ ენაზე შემონახულა [...] საკმაო დიდი რაოდენობით ისეთი ლიტერატურული ძეგლები, რომელნიც ქართულ ლიტერატურაში მთარგმნელობის გზით შემოსულან. ასეთ ძეგლთა შორის ზოგიერთი ისეთია, რომელთა დედანი საუკუნეთა განმავლობაში დაკარგულა და საძიებელი გამხდარა“. იგი ასე მიიჩნევდა: იმიტომ არიან დაინტერესებულნი მეცნიერები „ქართული ლიტერატურით, რომ ქართული თარგმანებით უნდათ მათ აღდგენა მსოფლიო ლიტერატურის დაკარგული ძეგლებისა“ (*Ibid.* 184).

საქართველოში ორმხრივი მთარგმნელობითი პროცესი მისი დაწყებიდან დღემდე უწყვეტია, რადგან გარდა იმისა, რომ საინტერესო და სასარგებლოა, საკაცობრიოდ მნიშვნელოვანიცაა. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ „ნათარგმნი თხზულებები შემთხვევით და უმიზეზოდ როდი ჩნდებიან ამა თუ იმ ლიტერატურაში, ისინი გამოწვევულნი არიან იმ სოციალური თუ კულტურულ-ისტორიული მოთხოვნილებებით, რომელთაც აყენებს აზროვნების ადგილობრივი მიმდინარეობა“ (*Ibid.* 185).

თუ პირველი თარგმანები საეკლესიო მსახურებისთვის იყო განკუთვნილი, შემდგომ უკვე ნელ-ნელა შეერია საერო ძეგლებიც.

„სული სულს იცნობსო“ – ამბობს ქართული ანდაზა და ქართველი სწავლულებიც ისეთი ენებიდან და ისეთ თხზულებებს თარგმნიდნენ, რომლებიც ესადაგებოდა და ესაჭიროებოდა ერის სულს. სწორედ ასეთია კესარია-კაპადოკიის მთავარეპისკოპოს თეოფანეს *სწავლანი*, რომელიც ეფთვიმე ათონელს ბერძნულიდან უთარგმნია 1047 წელს. ცნობა ამის შესახებ შემონახულია ხელნაწერზე დართული ანდერძით: „მე, გლახაკმან ე ფ თ ვ მ ე, ვთარგმნე. აწ, ვინცა იკითხვდეთ, ლოცვა ყავთ ჩემთვის...“ (A 1101, 248 r.).

თხზულება ჩვენამდე მოღწეულია კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული ორი ხელნაწერით – A 1101 და H 2853.

ხელნაწერი კრებული A 1101 ცნობილია ასკეტიკონის სახელით და თარიღდება 1047 წლით. გადაუწერია არსენი გოგოფას საბერძნეთში, მთაწმიდის ღმრთისმშობლის სახელობის მონასტერში, მომგებლად იხსენიება არსენი.

აღნიშნული ხელნაწერი ჩასმულია ხის მაგარ ყდაში, რომელიც შემოსილია ყავისფერი ტყავით, ფურცლებად გამოყენებულია ეტრატი. შესრულებულია დახვეწილი, კუთხოვანი ნუსხურით. სათაურები, აბზაცები და ყურადღებაგასამახვილებელი ადგილები კი

– მრგლოვანით, წითელი მელნით, სინგურით. ასკეტიკონში შესულია თხზულებები ისეთი დიდი საეკლესიო მამებისა, როგორებიც არიან: გრიგოლი ღვთისმეტყველი, ბასილი დიდი, ისააკ ასური, მაქსიმე აღმსარებელი, ანდრია კრეტელი და სხვ.

მეორე ხელნაწერი, H 2853, არის თეოლოგიური ხასიათის კრებული, დათარიღებული XVIII საუკუნით. მასში თავმოყრილია ასევე დიდი წმინდანების სწავლანი, სიტყვანი, ეპისტოლეები, სათვეო საკითხავები, ქადაგებები და სხვა. ხელნაწერი არის საკმაოდ დაზიანებული – დაშლილია და არც ყდა აქვს. დაწერილია ქალაღღზე ნუსხურითა და მხედრულთ, სათაურები და აბზაცები – სინგურით. შიგადაშიგ აკლია ფურცლები.

კორნელი კეკელიძისთვის ცნობილი არ იყო სწავლანის ავტორის ვინაობა. *ეტიუდების V* ტომში, სადაც მოცემულია ვრცელი ინფორმაცია ქართულად ნათარგმნი ლიტერატურის შესახებ, თეოფანეზე მხოლოდ მწირი ინფორმაციაა მითითებული. სხვა მონაცემები თხზულების ავტორის შესახებ დღესაც არ მოგვეპოვება და რაც ვიცით, ყველაფერი მისი ნაშრომიდანაა ცნობილი. ბერძნულში არ იძებნება სწავლანის ორიგინალი და, ამდენად, ჩვენს ხელთ არსებულ ქართულ თარგმანს დედნის ფუნქცია ენიჭება.

ცხადია, ორიგინალის გარეშე თარგმანის ხარისხის სრულად შეფასება ვერ მოხერხდება. ასეთ ღროს საუბარი შესაძლებელია მხოლოდ ნათარგმნი ტექსტზე, თუ რამდენად კარგად არის ის გამართული და გადმოქართულებული. განსაკუთრებულია და გადამწყვეტიც კი მთარგმნელის პროფესიონალიზმი და მხატვრული გემოვნება, რაც უტყუარად აისახება თარგმანში, განურჩევლად იმისა, რა სფეროს განეკუთვნება სათარგმნი მასალა. რაც უფრო დახელოვნებულია მთარგმნელი, მით მეტია ალბათობა, რომ დედანი მკითხველამდე ნაკლები დანაკარგით მივა. ჩვენს შემთხვევაში ამის გარანტი თავად ეფთვიმე ათონელია, რომლის ღვაწლის საჩვენებლად საკმარისია გავიხსენოთ, რომ იგი „წმინდანად შერაცხა არა მხოლოდ ქართულმა ეროვნულმა ეკლესიამ, არამედ ბერძნულმაც“ (*ქართული მწერლობა* 107).

ცნობილია, რომ ეფთვიმე ათონელი თავადაც წერდა ორიგინალურ ნაწარმოებებს ბერძნულადაც და ქართულადაც (შემორჩენილია მისი ერთი ლოცვა ქართულ ენაზე) (*Ibid.*). ეს კიდევ ერთი მიზეზია იმისთვის, რომ მთარგმნელი უფრო მეტი სიფრთხილით მოეკიდოს სათარგმნი მასალას და შედგეს სრული თანაშემოქმედება თხზულების ავტორთან. თუმცა, არსებობს „საფრთხეც“ – თუ მთარგმნელი ტექსტის ავტორზე ნიჭიერია, შესაძლოა, თარგმანი ორიგინალზე უკეთესი და აღმატებულიც კი გამოვიდეს. ამას ემატება ისიც, თუ რამდენად

გამოცდილია მთარგმნელი. ამ მხრივაც საუკეთესო შემთხვევაა – ეფთვიმე ათონელის მიერ გადმოქართულებულ თხზულებათა რიცხვი ასამდე აღწევს. თუმცა „ჩვენ ვერ ვიპოვით მის თარგმანთა შორის ვერც ერთს ისეთს, რომელშიაც დედანი გადმოღებული იყოს ისე, როგორც ის მისი ავტორის ხელიდან გამოსულა“ (კეკელიძე, *op. cit.* 188). ეს კი, თავის მხრივ, იძლეოდა საინტერესო შედეგს – ვიღებდით სათარგმნი თხზულების სრულიად სხვა, ახალ რედაქციას. საბოლოოდ კი, „თარგმნითი ხელოვნების მთავარი მიზანია ამა თუ იმ ნაწარმოების სული გადასცეს სხვა ენაზე და არა ფორმის ადექვატური ექვივალენტი, რომლის მიღწევა ყოვლად შეუძლებელია“ (გამსახურდია, *op. cit.* 414).

არსებობს საინტერესო ტენდენცია – მთარგმნელი ხშირად მიმართავს მის მშობლიურ ენაში არსებულ ნათარგმნი ან ორიგინალური თხზულებებიდან ციტირებას და მოიხმობს მხოლოდ მისი ენისთვის დამახასიათებელ ხატოვან სიტყვათქმებს, ანდაზებს, იდიომებსა თუ გამოსახვის სხვა მხატვრულ საშუალებებს, რითაც იგი ნათარგმნი თხზულებას შეძლებისდაგვარად მაქსიმალურად აახლოებს მშობლიურ ენასთან. ამის გათვალისწინებით კი ზოგჯერ შესაძლებელი ხდება, რომ მთარგმნელის წარმოშობა, მისი საცხოვრებელი გარემო და არეალი დადგინდეს.

ეფთვიმე ათონელის მიერ ქართულ ენაზე ნათარგმნი თეოფანე კესარია-კაპადოკიელის *სწავლანის* ტექსტი წლების წინ გადმოვწერეთ ხელნაწერიდან (A 1101), შევისწავლეთ, დავურთეთ წინასიტყვაობა, ძველი ქართული სიტყვების განმარტებითი ლექსიკონი, მოვამზადეთ გამოსაცემად და გამოვაქვეყნეთ ნაკვეთებად ალავერდის ეპარქიის ჟურნალ *მოყვასის* 2003 წლის № 8-15-ში.

სწავლანი შედგება ხუთი თავისგან:

1. სულისა მიმართ თვისისა
2. თავისა თვისისა მიმართ
3. ლოცვაჲ სინანულისაჲ
4. შიშისათჳს ღმრთისა და
5. მცნებათა ღმრთისათა დაცვისათჳს

თითოეული მათგანი დამოუკიდებელი თხზულებაა და თანაბრად შესაძლებელია, რომ წაეკითხათ როგორც ტაძარში, ასევე ტრაპეზის დროს, ანდაც კელიაში განმარტოებისას. ტექსტში საჭიროებისამებრ მოთხრობილია ამბები ბიბლიიდან – საუბარია ადამის ცდუნებაზე, აბელისა და კენის შესახებ, ნოეს ღვაწლზე, სოდომელთა უკეთურებაზე, მართალი ლოთის შესახებ, იობის მოთმინებაზე, დავით მეფესალმუნის სინანულზე, სოლომონის სიბრძნეზე; მოხსენიებულნი არიან: ესაია,

ზაქარია, სამნი ყრმანი, აბაკუმი და სხვ. ფსალმუნნიდან ხშირად პირდაპირ არის გადმოტანილი მუხლები. სახარებიდან გამოყენებულია იგავები – ათი ქალწულის, უძღვები შვილის, კეთროვანთა განკურნების, პატიოსანი მარგალიტის მოპოვების და სხვ. ტექსტში მიმოფანტულია ნააზრევი სხვა საღვთისმეტყველო თხზულებებიდანაც. საკუთარი თავის და საკუთარი ვნებებისა თუ ცოდვების შეცნობის მიზნით გამოწვლილვით არის განხილული ადამიანთა ბოროტი საქმეები და მათი მაკურნებელი სათნოებები.

ტექსტის კითხვისას სრულიად ნათელი ხდება, თუ რატომ დაინტერესდა და გადმოიღო ის მშობლიურ ენაზე ეფთვიმე ათონელმა. ეს არის თხზულება, რომელიც მიმართულია საკუთარი თავის შესწავლისკენ („შეიცან თავი შენი“), ერთადერთი გზისკენ სამყაროს შეცნობისა, მასთან თანაზიარებისა და უფლის წიაღში დაბრუნებისა. ამ ყველაფერს კი ჰქვია მსოფლიო მოქალაქეობა, სასუფევლის, ერთიანი სამყაროს მკვიდრობა, რაც მარადიული ძიებაა, რომ „შევიმოსოთ საჭურველი იგი ნათლისა“ და შევძლოთ „შესღვად ქალაქსა მას ცხოვრებისასა“. სულ ერთ ფრაზაშია ჩატეული სიკვდილ-სიცოცხლისა და ამსოფლიური თუ იმსოფლიური ცხოვრების ფილოსოფია: „განსუენებად სოფლისაჲ ამის მცირე არს და უნდო, ხოლო სატანჯველნი იგი მის წილ განმზადებული მოსაგებელად ჩუენდა ფრიად მწარჭ და ფიცხელ და დაუსრულებელ“ (თეოფანე, *სწავლანი 10:13*).

ასეთივე სისხარტით არის ნაჩვენები ცხოვრების არსი უფლის ხატად და მსგავსად შექმნილი ადამიანისა, რომელმაც ცოდვით დაცემის შედეგად დაკარგა მსგავსება: „ვნებაჲ თავს იდეჲ ჩემთჳს და ვიდრე სიკვდილამდინ ჩემთა დაჰმსდაბლდი, რადთა პატივი იგი ჩემი მსგავსებისა შენისაჲ კუალად განმიახლო“. რადგანაც „საკვირველ არს ყოველივე სოფელი, არამედ ამის ყოვლისა უფლად დამადგინე“ და „გვირგვინოსან ჰყავ ბუნებაჲ ჩემი წინაშე შენსა“.

ეფთვიმე ათონელის თარგმნის ხელოვნების უკეთ საჩვენებლად მოვიხმოთ სხვა ეპიზოდებსაც ტექსტიდან.

ერთ-ერთ თავში, რომელსაც ჰქვია „სულისა მიმართ თვისისა“, ავტორი საკუთარ სულს მკაცრად შეახსენებს მის შემადგენელ ოთხ ნივთთაგან ერთს – მიწას: „ნუ ხარ მზუაობარ და შეურაცხისმყოფელ სხუათა, რამეთუ ბოროტ არს ესე და საძულვი და საძაგელ არს ჭემმარტიად. და საკვრველ არს დიდი, თუ ვითარ თიკაჲ თიკასა ზედა ზუაობნ და მიწაჲ მიწასა ზედა მალლოდნ“ (*Ibid. 8:12*).

იქვე გამოხატავს გაკვირვებასა და სინანულს, რადგან მიუხედავად იმისა, რომ იცის – მისი ცოდვები ხილულია მიწიერი თუ ზეციური სამყაროსთვის – მაინც უძღვრია და უძღვები შვილის სიტყვებით სთხოვს უფალს შენდობას: „მამაო, ვცოდე ცად მიმართ და წინაშე შენსა.“

ყოველივე ცათა სამკაული შემასმენს მე. საქმეთა ჩემთა ხედავს მზჭ და მთოვარეცა და სიმრავლე ვარსკულავთაჲ, უკორცონი იგი ძალნი ხედვენ ურჩულოებათა ჩემთა და მწუხარე და მგლოვარე არიან ჩემ ზედა“ (*Ibid.* 9:13).

აქაც ისევე ზუსტადაა გამოხატული სრულიად სამყაროს ერთიანობისა და ჰარმონიულობის, ერთ ოჯახად თანაცხოვრების განცდა, როგორც ქართულ ხალხურ ლექსში – „მზე დედაა ჩემი, მთვარე – მამა ჩემი, ეს წვრილ-წვრილი ვარსკვლავები და და ძმაა ჩემი“.

ავტორი ხატონად გვიჩვენებს ადამიანის არამდგრად, მერყევე და მოკვდავ ბუნებას ერთ-ერთ თავში, რომლისთვისაც დაურქმევია „თავისა თვისისა მიმართ“:

კაცი – ღელვაგვემული იგი ნავი, კაცი – ადრე დაჭნობადი იგი ყუავილი, კაცი – ადრე შემუსრვილი იგი ნერგი, კაცი – ადვილად წარსატყევებელი მტურერი, ადვილად დასაწუველი იგი ნივთი, მრავალ მოურნე იგი და მრავლითა საღმობითა სავსე ბუნებაჲ, რომელი იგი ვითარცა სიზმარსა შინა იქცევის ცხორებასა ამას შინა და ვინადთან განვიდეს ამიერ მრავალთა მათ ზრუნვათა მისთაგან, ვერღარას ჰპოებს, არამედ ოდენ საქმეთა მისთა მოსაგებელსა – გინათუ კეთილნი იყვნენ, გინათუ – ბოროტნი“. (*Ibid.* 10:11)

არადა, ბოლო ყველასი ერთია: „ლოდმან დამფაროს და დამმარხოს მიწად ესე მიწასა შინა და შემართოს თიკად ესე თიკასა თანა“... ეს არის შემოძახება მოყვასისთვის, რომ სინანული მხოლოდ სიცოცხლეშია შესაძლებელი, სიცოცხლე კი შემოსაზღვრულია, თუმცა არავინ იცის სად არის ზღვარი. სიკვდილი ხომ „არა ჰრიდებს სიმდიდრესა, არა ძრწის მეფობისაგან, არა ჰრცხუნის პირისაგან, არა პატივ-სცემს მკეცთა, არა ჰრიდებს სიჭაბუკესა, ყოველთავე ზედა მოიწევის, ყოველთავე წარიტაცებს“. აი, რა საზარელი სიმძაფრით გვაფრთხილებს გარდაცვლილი ადამიანი: „ვითარცა დღეს თქუენ მე მხედავთ, ეგრეთვე ხვალე სხუანი თქუენ გხედვიდენ“. სწორედ ამიტომაც საჭირო სიკვდილის მარადიული ხსოვნა, რომ პირნათლად მივეახლოთ შემოქმედს. და მაინც, „რად არს კაცი? აჩრდილისა და სიზმრისა არარადთ უმჯობეს არს, არცა უზეშთაეს“ (*Ibid.* 10:11).

ხოლო ვისაც „კეთილად ეშინოდის მისგან [უფლისგან], და სიტყუათაგან მისთა, ღირს იქმნების იგი მის მიერ პატივსა“.

ვერ შევძელით გვერდი აგვევლო ისეთი „ხელხელსაგომანები“ მხატვრულ-აზრობრივი ნიმუშებისთვის, როგორებიცაა: „უფლისა დაუძინებელი თვალი“, „ცუდად მზუაობრობად“, „გემოდ ძელისად“, „გემოდ სიკუდილისად“, „წამალი იგი სინანულისად“, „სათნოებათა მოგება“, „ღელვაგვემულთა ნავთსაყუდელი“, „სასობედა ცხორებისად“, ანდაც სიყვარულით, სინანულითა და მაღლიერებით აღსავსე სიტყვები

– „უწყი მეუფისა ჩემისა სიტკობებად“, „გუელი მზაკუვარი ღმრთეებასა მიქაღებდა“, შევიმოსოთ ხატი იგი ზეცისაჲ“, „სამოსელი პირველი არლარა მმოსია“, „არა არსისაგან დავიბადე, ხატად ღმრთისა ყოფად ღირს ვიქმენ“, „ცეცხლი იგი შინაგანისა გონებისაჲ ფიცხლად და ძრიელად მოტყინარე არს [...] და განმლევს მე“, „ვითარცა პირველისა მის ადამისა მიერ მოვკუედ, ეგრეთვე მეორისა ადამისა მიერ ცხოველ ვიქმენ“, „უმკურვალესადრე მივრბი მკურნლისა მიმართ და მის მიერ ცხორებასა მოველი“, „ვიცნობ ღიღსა მას უფსკრულსა შენისა სახიერებისასა“, „ძილისა ამისგან მცონარებისა განფრთხოზა არა მნებავს“, „იორდანესა შინა აღჰკოცენ ცოდვანი სოფლისანი“, „ვიხილო პირი შენი“, „შიში ღმრთისა ყოვლისავე ბოროტისა გულისთქუმისა აღვრი არს“, „გულისკმა-ყავ ცეცხლისა იგი მღინარე“, „ღიდ არს ზღუად და იგიცა სამსახურებელად ჩემდა დაჰზადე“, „არარად არს სხუად ჯოჯოხეთს შესღვად, გარნა სასუფეველისაგან გამოვრდომად“, „მყავს მე შინაგანი გონებაჲ ჩემი შემასმენელად“, „ვერცარა ბუნებასა ძალუც ვნებად ჩემდა, არამედ საქმენი ჩემნი და ბოროტი ესე ნებაჲ ჩემი მავნებს მე“, „ცხორებაჲ ესე სხუად არარად არს, გარნა გამომცდელი საქმეთა ჩემთაჲ და თითოეულისა გონებათა მამხილებელ“, „მეუფჷ იგი ღიდებისაჲ, დამზადებელი დამდაბლდა ჩუენთვის... და კიდევ რამდენი...

ის, რომ უძველესი ტექსტი შესაძლოა საუკუნეების შემდეგ „გაცოცხლდეს“, გამოეხმაუროს, შემზარავად მიესადაგოს სამყაროს მდგომარეობას (პანდემიას, რომელსაც კოვიდ-19 ერქმევა თუ სხვა რამ – პირობითად „სნეულება“) და ამ დროში მცხოვრებ ადამიანთა სულიერ ყოფას, ქვემოთ მოყვანილი ციტატითაც დასტურდება:

იხილე, თუ რად იქმნის წამსა ერთსა – ყოველივე არარად გარდაიქცის. ერთმან ს ნ ე უ ლ ე ბ ა მ ა ნ ყოველივე წარწყმიდის... რაჟამს თანა წარუვალი იგი ჟამი სიკუდილისაჲ მოიწიოს, ვერარად შემძლებელ არს შეწევნად: არცა მონაგები, არცა სიმღიდრე, არცა პატივი, არცა თვისნი, არცა მეგობარნი, ვერცა სხუად რამე შემძლებელ არს მის ჟ ა მ ი ს ა გ ა ნ ჰსნად კაცისა. (*Ibid.* 10:12)

თუმცაღა, რადგან უსაზღვროა უფლის „სიბრძნისა სივრცე“, სინანულითა და სასოებით ყველაფერია შესაძლებელი: „მაქუს სახედ მეძავიცა იგი და მეზუერე და ავაზაკი, რომელთა ერთსა წამსა და ერთითა სიტყუითა სინანულისა მკურვალისაჲთა სასუფეველი ცათად მოიპოვეს“ (*Ibid.* 10:14) და ბოლოს, ყოველი მკითხველისთვის ნაცნობი და სასიამოვნო განცდაა, როგორ მაგიურად კუმშავს სამყაროს და აახლოებს ერთმანეთთან ადამიანებს მთარგმნელი, თუკი ის „კარგი მთქმელის კარგი გამგონია“. სწორედ ასეთი ავტორ-მთარგმნელები არიან თეოფანე და ეფთვიმე. ამიტომაც, ალბათ, ყველა ენაში უნდა არსებობდეს რაღაც განსაკუთრებული სიტყვა, რომელიც გამოხატავდა

Les civilisations gréco-romaine et orientale anciennes en traduction

მადლიერებას, რომ ვილაც სწორედ მის ენაზე დაწერილი ნაწარმოებით დაინტერესდა, სწორედ ის კონკრეტული მასალა შეარჩია, თარგმნა და ცნობილი გახდა პლანეტის სრულიად სხვადასხვა მხარეს მცხოვრები მკითხველებისთვის.

ბიბლიოგრაფია

სხეც A 1101 (კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის A ფონდის ხელნაწერი).

სხეც H 2853 (კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის H ფონდის ხელნაწერი).

გამსახურდია, კონსტანტინე, *თხზულებანი*, ტ. 8, თბილისი, 1985.

თეოფანე კესარია-კაპადოკიელი, *სწავლანი*, ტექსტი ხელნაწერიდან გადმოწერა, ლექსიკონი დაურთო და გამოსაცემად მოამზადა ნათია ნაცვლიშვილმა, ალავერდის ეპარქიის ჟურნალი *მოყვასი*, თბილისი, 2003, № 8-15.

კეკელიძე, კორნელი, *ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან*, ტ. 1, თბილისი, 1956.

ქართული მწერლობა, ლექსიკონი-ცნობარი, წიგნი 1, თბილისი, 1984.